

מבוא	2
סקירה ספרותית: גישות בחקר מחאה	3-4
מחאת האתיופים 1996 – "פרשת מנות הדם"	4-7
מחאת האתיופים 2019 – סלמון טקה והאלימות המשטרתית	7-11
סיכום	12
ביבליוגרפיה	13-14

מבוא

אי השוויון במעמד האתיופים בישראל בולט בכל קטגוריה. מבקר המדינה קבע ב 2013 ש 65% מהילדים האתיופים חיים מתחת לקו העוני. מנתוני הלמ"ס ב 2017 עולה: בכלכלה – הכנסה חודשית של למשק בית של יוצאי אתיופיה עומדת על 11,245 ₪ (בהשוואה ל 15,751 כלל משקי הבית). הוצאה כספית נטו למשק בית בקרב יוצאי אתיופיה עומדת על 7,039 ₪ (בהשוואה ל 12,792 שח בכלל משקי הבית). שיעור הניגשים לבחינות בגרות עומד על 91.3% (לעומת 94.5% בכלל האוכלוסיה היהודית), רק 1.2% מגיעים להשכלה גבוהה (לעומת 2.5% בכלל האוכלוסייה הצעירה). במדד התעסוקה נמצאה הפרדה אתנית כאשר יוצאי אתיופיה לא מועסקים בענפים מרכזיים במשק ומרביתם יש ייצוג יתר בענפים המשלמים את השכר הנמוך ביותר. רק 9% מגיעים להכשרה מקצועית בצה"ל ויש שיעור גבוה של עריקים וכלואים (פרנקל, 2019). אי השוויון לווח בתחושת אפליה קשה של יוצאי אתיופיה מאז 1996 (סלמון, 1996; זיו, 2019; כמון, 2019; אשכנזי ואח', 2019; חסון, 2017) וניתן לעקוב אחר התפתחות דרישות המוחים ואופי המחאה לאורך השנים.

שאלת המחקר: מה היו המניעים לשינוי בדרישות המוחים והאתיופים בשנת 1996 מול שנת 2019?

אנתח את שני גלי המחאה המשמעותיים שהובילו האתיופים על רקע תחושת אי השוויון והאפליה. אשתמש בניתוח הגישה הניאו מרקסיסטית כדי להראות איך השימוש ב'הגמוניה קשה' של מוסדות המדינה (ממשלה, משטרה, בתי המשפט), בצד 'הגמוניה רכה' של החברה האזרחית, השפיע אופי מחאת הקהילה האתיופית: במהלך "מחאת מנות הדם" ב 1996 הדור הראשון המדוכא והמיואש היה מוכן להמשיך ולהעניק לגיטימציה להגמוניה השלטונית תוך ערעור מסוים על הנחות היסוד שלה ביחס לאי שוויון המבוסס על קולוריזם (גון העור), ובכך הנציח את הדיכוי (Kalev-Dahan & Maor, 2015). אבל במחאה השניה ב 2019 צעירי הדור השני והשלישי השתמשו בכעס, בידע ובביטחון החדשים כדי לחשוף את שיח הקולוריזם כגזענות של ממש, לערער על ההגמוניה וליצור זהות מתנגדת חדשה.

הטענה: ניתוח משולב הנשען על גישת מבנה ההזדמנויות וגישת המשאבים, מסביר את השינוי באופי המאבק בין 1996 ל 2019.

מתודולוגיה: מחקר איכותני, ניתוח תוכן.

מהלך הדיון: אתמקד במאמרים התיאורטיים על מנת לנתח את מאפייני הגישות השונות לחקר המחאה. אתמקד בגישת מבנה ההזדמנויות (Tarrow, 2001), גישת המשאבים (McCarthy & Zald, 1977) והגישה הניאו מרקסיסטית (Jenkins & Craig, 1995). בחקר המחאות האתיופיות אתמקד במחקרים של דהאן-כלב, 2017 וכן של Kalev-Dahan & Maor, (2015).

א. סקירה ספרותית

גישות בחקר המחאה

השתתפות פוליטית הינה יסוד בדמוקרטיה המערבית והיא באה לידי ביטוי בדרכים מגוונות: הצבעה בבחירות, מעורבות במערכת הבחירות, פנייה לנבחרי ציבור והפעלת לחץ להובלת שינוי, מעורבות בפעילויות החברה האזרחית (מאורגנת ולא מאורגנת), השתתפות במגוון סוגי מחאה כאמצעי השפעה והובלת שינוי ואקטיביזם ברשתות החברתיות באמצעי המדיה החדשים (Dalton, 2014).

את המחאה ניתן לנתח על פי גישות שונות, או בשילוב בין גישות. בהקשר של ניתוח מערכות היחסים בין תנועת המחאה לבן המדינה ניתן להתמקד בניתוח הגישה הניאו פלורליסטית, המדינתית והניאו מרקסיסטית (Jenkins & Craig, 1995). בהקשר לניתוח מחאת האתיופים ב 2019 אצביע על חוקרים שמשתמשים בגישה הניאו מרקסיסטית כדי להסביר את המחאה תוך שהם מתייחסים לניתוח ההתנהגות על בסיס אינטרסים כלכליים, שימוש ב'הגמוניה קשה' של מוסדות המדינה (ממשלה, משטרה, בתי המשפט), בצד 'הגמוניה רכה' של החברה האזרחית לצורך מניפולציה וחברות.

גישות נוספות לחקר המחאה הפוליטית נוגעות בגישת ההתנהגות הקולקטיבית, גישת התהליך הפוליטי (מבנה ההזדמנויות הפוליטי POS), גישת גיוס המשאבים וגישת התנועות החברתיות החדשות. בעבודה זאת אתמקד בשילוב שבין גישת מבנה ההזדמנויות וגיוס המשאבים.

לתנועת מחאה יש מבנה הזדמנויות שיוצר הזדמנויות או חסמים למחאה. יש תנאים פוליטיים חיצוניים לתנועה שיכולים להשפיע על סיכוייה להצלחה, כמו חוסן המדינה, יחסיה עם המערכת הבינלאומית ורמת הלגיטימציה או הדיכוי שלה למחאה, ויש תנאים פנימיים. לפי Tarrow (2001) האיומים והחסמים גדלים כאשר המערכת סגורה: המדינה ריכוזית מאד ועוצמת הדיכוי גבוהה, ומבנה ההזדמנויות מתאפשר כאשר יש שינוי במשטר ובמערכות היחסים בין השחקנים הפוליטיים באופן שיוצר הזדמנויות חדשות. מספר תהליכים משפיעים על מבנה ההזדמנויות: זיהוי ההזדמנויות והחסמים, רמת הנגישות לבעלי ברית פוליטיים (מקבלי החלטות, נציגי תקשורת), דרגת היציבות של המערכת הפוליטית והקואליציות ורמת מאבקי הכוח בקרב האליטות (באופן שעשוי לזמן שיתוף פעולה בין פוליטיקאים לנציגי המחאה) ורמת הלגיטימציה השלטונית למחאה.

גישת גיוס המשאבים לפי McCarthy & Zald (1977) מציעה שהצלחת תנועת מחאה תלויה בכמות ואיכות המשאבים העומדים לרשות התנועה. החל מהכנסה, כוח עבודה והשכלה, דרך יעילות הפעולה הארגונית, יכולת גיוס תומכים, פעילים וארגונים, מערכת של מחירים ותגמולים לעידוד השתתפות פוליטית. זאת בנוסף לקשרים עם מקבלי החלטות, עם נציגי המפלגות ועם נציגי המדיה ועד אינטראקציות בין ארגוני חברה אזרחית אחרים. כמו Tarrow (2001) גם הם מעריכים שיש חשיבות רבה לרמת הנגישות של התנועה למקורות הכוח: למדיה, למובילי דעה ומקבלי החלטות, למרכזי מוסדות, לרשתות חברתיות ולמבני תעסוקה וצמיחה.